

RATIO DECIDENDI – НОВЕЛИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ*

Правові позиції Верховного Суду

Цивільна юрисдикція

ПРО ЗАХИСТ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ І ПУБЛІЧНИЙ РОЗГЛЯД СПРАВИ УПРОДОВЖ РОЗУМНОГО СТРОКУ НЕЗАЛЕЖНИМ І БЕЗСТОРОННІМ СУДОМ**

У пункті 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції визначено, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

З урахуванням практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) критеріями розумних строків у цивільних справах є: правова та фактична складність справи; поведінка заявника, а також інших осіб, які беруть участь у справі, інших учасників процесу; характер процесу та його значення для заявника (рішення у справах “Федіна проти України”, “Смірнова проти України”, “Матіка проти Румунії”, “Літоселітіс проти Греції” та ін.).

Водночас ЄСПЛ у своїй практиці виходить із того, що розумність тривалості судового провадження необхідно оцінювати у світлі обставин конкретної справи та враховуючи критерії, вироблені судом. Такими критеріями є: 1) складність справи, тобто обставини і факти, що ґрунтуються на праві (законі) і тягнуть певні юридичні наслідки; 2) поведінка заявника; 3) поведінка державних органів; 4) перевантаження судової системи; 5) значущість для заявника питання, яке перебуває на розгляді суду, або особливе становище сторони у процесі (рішення у справах “Бараона проти Португалії”, “Хосце проти Нідерландів”, “Бухкольц проти Німеччини”, “Бочан проти України”).

Розумним, зокрема, вважається строк, що є об'єктивно необхідним для виконання процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень та

* Рубрика функціонує під егідою Єдиного порталу аналітики судової практики RATIO DECIDENDI.

** Правову позицію сформовано Л. Сидоровою за: Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 21 лютого 2018 р. у цивільній справі № 2-6540/11.

розгляду і вирішення справи з метою забезпечення своєчасного (без не- виправданих зволікань) судового захисту.

Під час розгляду цивільної справи за позовом про припинення права власності на частку у спільному майні з виплатою грошової компенсації суд апеляційної інстанції дійшов висновку про порушення суддями суду першої інстанції норм процесуального права щодо розумного строку тривалості судового провадження та постановив 4 жовтня 2016 р. окрему ухвалу.

В окремії ухвалі зазначено, що за майже п'ять років розгляду справ суд не визначився із суб'єктним складом осіб для участі у справі, не залучив усіх інших осіб, які відповідно до ч. 1 ст. 365 Цивільного кодексу України мають право на пред'явлення позову.

Верховний Суд, переглянувши справу за касаційною скаргою судді на окрему ухвалу, дійшов висновку про її правомірність.

Було встановлено, що справа перебувала у провадженні одного судді з 18 березня 2011 р. до 31 січня 2015 р., у провадженні іншого судді – з 4 лютого 2015 р. до 15 березня 2016 р.

Тобто розгляд справи відбувався понад строк, об'єктивно необхідний для її розгляду, і доводи касаційної скарги про вжиття суддями передбачених законом заходів для скорочення такого строку визнані необґрунтованими.

Доводи судді у касаційній скарзі про зупинення провадження у справі і, як наслідок, виключення часу, який минув з моменту зупинення провадження у справі і до його відновлення, зі строку розгляду справи, також були визнані безпідставними, оскільки навіть з урахуванням такого виключення судді розглядали цю справу понад строк, що об'єктивно необхідний для виконання процесуальних дій.

Верховний Суд вказав, що, оцінюючи правову та фактичну складність справи, слід враховувати, зокрема, наявність обставин, що утруднюють розгляд справи; кількість співпозивачів, співвідповідачів та інших учасників процесу; необхідність проведення експертиз та їхню складність; необхідність допиту значної кількості свідків; участь у справі іноземного елемента та необхідність з'ясування і застосування норм іноземного права.

Проте у цій справі доводи судді, що подав касаційну скаргу на окрему ухвалу щодо нього, про порушення процесуальних строків розгляду справи у зв'язку з предметом, значним за обсягом, та її складністю, є необґрунтованими з огляду на те, що у справі один відповідач та три співвідповідачі, інших учасників справи немає; необхідності допиту значної кількості свідків не було; у первісному позові було заявлено дві позовні вимоги, а у зустрічному – одна.

Крім того, враховуючи строки розгляду справи, встановлені у ст. 157 Цивільного процесуального кодексу України, перерви, оголошені судом першої інстанції на місячний строк, є безпідставними.

Верховний Суд звернув увагу на те, що, оцінюючи поведінку осіб, які беруть участь у справі, інших учасників процесу, суд не може перекладати на них відповідальність за тривалий розгляд справи, використання ними процесуальних засобів, передбачених законодавством, для здійснення свого захисту, зокрема, у зв'язку зі зміною позовних вимог, вивченням матеріалів справи, заявленням клопотань, оскарженням ухвалених судових рішень.

За таких самих мотивів Верховний Суд визнав безпідставними доводи судді у касаційній скарзі про те, що тривалий розгляд справи пов'язаний із поданням сторонами зустрічного позову, заяв про роз'єднання позовів, оскарження ухвали суду про залишення позову без розгляду.

Отже, окрема ухвала залишена в силі.

Господарська юрисдикція

ПРО ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМ ДОГОВОРУ ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ В ЧАСТИНІ*

Між суб'єктами господарювання було укладено договір фінансового лізингу.

Сторонами договору в пунктах 2.1–2.2 було погоджено сплату лізингових платежів, а в п. 2.4 – сплату винагороди за користування майном та застосування співвідношення офіційного курсу української гривні до долара США на день розрахунку при визначенні розміру винагороди, яка встановлюється п. 2.4 договору.

Лізингоодержувач оскаржив у судовому порядку п. 2.4 договору фінансового лізингу з тих підстав, що він суперечить положенням ч. 2 ст. 16 Закону України “Про фінансовий лізинг”.

При перегляді справи в касаційному порядку Верховний Суд звернув увагу на таке.

За змістом положень ст. 3 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) однією із загальних засад цивільного законодавства є свобода договору. Договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

* Правову позицію сформовано Л. Сидоровою за: Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 19 червня 2018 р. у справі № 917/2004/16.